
PRESENTACIÓ

1. En els darrers anys hi ha hagut a casa nostra un notable reviscolament dels estudis literaris i lingüístics a l'entorn de l'edat moderna. El viatge que havien fet la cultura i la llengua catalanes, marcat pel procés de minorització encetat precisament a la primeria d'aquell període, havia dut a posar el focus sobre l'etapa medieval, prototípicament sobre els segles XIV i XV, per a l'establiment del model lingüístic de referència i per a la definició del cànon literari propi. La documentació medieval havia estat el punt d'atenció prioritari, com a model per al català que calia normalitzar i com a objecte d'estudi. Les grans obres literàries medievals havien estat editades i havien rebut molta més atenció dels especialistes que no la producció dels tres segles posteriors, vista sovint aquesta com a subalterna i afectada per la interferència lingüística i cultural.

Aquesta situació ha començat a canviar de la darrereria del segle passat ençà. S'ha editat i s'ha estudiat un volum molt important de textos literaris i no literaris de l'edat moderna. S'ha fet llum sobre els escriptors i les obres i sobre el context històric en què aquestes es van produir. Gràcies a la sociolingüística diacrònica s'ha dibuixat amb més precisió quin era l'estatus social i polític del català en aquesta etapa. Cal recordar que s'ha matisat, o més tost, s'ha bandejat el mateix terme *decadència* amb què s'havia denominat tot aquest llarg període que abasta des dels s. XVI fins a mitjan s. XIX, quan es van començar a fer els primers passos en el redreçament lingüístic i nacional.

2. La *Gramàtica del català antic* (GCA) serà ben prompte una realitat tangible. Dirigida per Josep Martines i Manuel Pérez Saldanya i amb la participació d'un nombre important de lingüistes de dins i de fora del país, es troba en un estat molt avançat de redacció. És de preveure que farà una contribució notable al coneixement del català d'un període, com diem, fonamental en el sorgiment i en la construcció de

la llengua catalana: el període que abasta des de les primeres manifestacions escrites en romànic català fins a la fi del s. XVI.

Precisament ara, quan s'enllesteixen les tasques d'elaboració d'aquesta obra i amb la perspectiva que forneix un projecte de recerca com aquell, s'ha vist la necessitat de completar la descripció del camí que ha fet el català al llarg de la història amb una *Gramàtica del català modern* (*GCMod*, 1601-1833). L'edat moderna és una etapa essencial en la caracterització del català contemporani: hi ha trets fonamentals que defineixen actualment la fesomia de la llengua que pogueren, certament, començar a gestar-se durant l'edat mitjana, però va ser del s. XVI-XVII en avant quan cristal·litzaren. De la mateixa manera com s'ha fet per a la *GCA*, la *GCMod* es basa en un corpus textual (Corpus Informatitzat de la Gramàtica del Català Modern, *CIGCMod*), també en estat avançat de constitució, i s'ajusta a una metodologia que conjumina la descripció i l'anàlisi de les dades extretes de la documentació digitalitzada, és a dir, que es fonamenta en l'observació de l'ús de la llengua en contextos concrets.

Els articles ja apareguts en números monogràfics de les revistes *Notandum* (núm. 48, 2018) i *eHumanista/IVITRA* (volum 14, 2018) i els cinc que es publiquen en aquest de *Caplletra* s'han d'entendre com a avanços de la *Gramàtica del català modern*. El primer monogràfic ha anat dedicat a la descripció del corpus textual de l'edat moderna (*CIGCMod*)¹ sobre el qual, com diem, es basteix la *GCMod*. La sèrie d'onze articles aplegats en el segon monogràfic estudia, a l'estil dels que es presenten ara aquí, temes concrets del català de l'època (aspectes lèxics, morfològics i sintàctics). Tots aquests estudis plegats volen ser una mostra d'una obra, la *GCMod*, que clourà la descripció de l'evolució de la gramàtica del català des dels primers textos en l'alta edat mitjana fins a l'edat contemporània; alhora mostren les possibilitats que ofereixen els corpus textuals per als estudis lingüístics.

3. L'article de Mar Massanell (Universitat Autònoma de Barcelona), «“Que ja-s parla different que-s parlava deu anys ha esta part”. El català modern: la baula imprescindible» pot servir de bon preàmbul del present monogràfic i de la nostra presentació, volgutament breu. L'autora para atenció, d'una banda, sobre els motius pels quals no s'havien atès suficientment els textos de l'edat moderna i, de l'altra, il·lustra amb exemples concrets la necessitat de conèixer amb més profunditat la llengua d'aquest període per a entendre el català contemporani i per a arribar a teixir una descripció

1. Sobre les característiques del corpus, el procés de constitució i els criteris amb què s'ha bastit, vegeu concretament Sánchez (2018) i Antolí (2018).

global dels canvis lingüístics. Massanell subratlla les possibilitats dels corpus textuais, inclòs el CIGCMod, per a aconseguir aquests objectius.

En connexió amb la reivindicació del valor dels textos de l'edat moderna per als estudis lingüístics, tenim l'aportació de Francesc Feliu i Joan Ferrer (Universitat de Girona), «De Petrés a Bigastre: una excursió per la llengua de les cartes de poblament valencianes del XVII». Una certa tradició havia posat l'èmfasi en els textos literaris com a objecte d'anàlisi lingüística: el prestigi del model de llengua de la literatura havia dut a menystenir altres tipus de documentació sovint tan o més útils com a reflex d'altres maneres de dir i d'escriure. L'estudi de Feliu i Ferrer, fonamentalment descriptiu, mostra en quina mesura els textos de caire administratiu com les cartes de població poden servir per a acostar-nos a un registre lingüístic no tan sotmès a les exigències estilístiques i, doncs, més proper, en molts aspectes, a la llengua usual. Es tracta, a més, de textos provinents de l'extrem meridional del domini lingüístic i d'un àmbit de frontera. En aquesta línia, hem maldat perquè el CIGCMod, a fi d'aconseguir una representació equilibrada de la variació, incloga també un volum suficient d'aquest tipus documental de totes les regions de l'idioma —vegeu, de nou, sobre aquest punt, la contribució d'Antolí (2018).

Encara que, com ja s'esdevé en la *GCA*, són la morfologia i la sintaxi els eixos centrals de la *GCMoD*, el lèxic hi té també un espai important. I és dins aquest component on se situa l'article de Mercè Lorente (Universitat Pompeu Fabra), «L'anàlisi del canvi lèxic en el discurs especialitzat». El llenguatge d'especialitat i, específicament, el canvi terminològic no ha estat gaire atès segons una perspectiva diacrònica. L'aportació de Lorente es planteja interrogants importants en aquest àmbit: segueix el lèxic d'especialitat les mateixes tendències de canvi que el lèxic general?, és a dir, què hi ha de singular i què hi ha de compartit entre el canvi lèxic i el lèxic terminològic?; en quina mesura són útils per a explicar el canvi en l'àmbit de la terminologia les aproximacions teòriques bastides sobre el lèxic comú? A més, arriba a proposar les línies que caldrà dissenyar per a dur a terme la recerca en aquesta parcel·la. L'anàlisi de l'evolució del lèxic d'especialitat resulta d'interès en qualsevol moment de la història de la llengua; pot prendre un relleu especial precisament en un període com el que atén la *GCMoD* en el qual es produeix l'esclat, la revolució de la ciència i la tècnica i la creació de procediments i de canals per a la producció i la difusió del coneixement i, doncs, del llenguatge d'especialitat que arribaran fins a les hores d'ara.

El present monogràfic inclou, a més, dos articles centrats en dues qüestions gramaticals concretes. El de Mar Garachana (Universitat de Barcelona), «Més enllà de la gramaticalització: el desenvolupament del marcador discursiu *no obstant això* en català» analitza el sorgiment del marcador discursiu contraargumentatiu *no obstant*

això i ho fa dins la Teoria de la Gramaticalització. Aquest estudi és un bon exemple de la relació estreta que hi ha entre el canvi lingüístic, sintàctic en aquest cas, i el context cultural: Garachana combina les eines teòriques d'anàlisi fornides per a la Teoria de la Gramaticalització, l'anàlisi quantitativa i qualitativa de dades vessades pel despullament dels corpus textuais informatitzats, el contrast de llengües i l'atenció sobre el context sociocultural: arriba a mostrar així en quina mesura l'emergència de *no obstant això* deu respondre, més tost, a un manlleu del llatí medieval que no pas a un procés de gramaticalització *stricto sensu*.

Cloem aquesta breu presentació del monogràfic amb la referència a l'article d'Anna Pineda (Universitat Pompeu Fabra), «Aspectes de la transitivitat en els inicis del català modern». L'estudi de Pineda se centra en textos del s. XVII i aconsegueix de fer llum sobre qüestions de gran interès vinculades amb la transitivitat. Les dues primeres parts de l'article tracten del marcatge diferencial d'objecte (és a dir, de la presència o no de la preposició *a* davant objecte directe), segons el tipus de verb i segons el tipus de construcció. El treball es complementa parant atenció sobre algun altre aspecte no menys interessant vinculat amb la transitivitat, com ara l'ús de verbs inergatius en patrons transitius que inclouen un objecte directe cognat o la causativització de verbs intransitius que expressen moviment. És aquest un article que enllaça i completa un capítol dut a terme també per Pineda en la *GCA* i permet albirar en quina mesura aquella gramàtica i la *GCMod* oferiran una visió global i coherent dels fets lingüístics.

Així, doncs, confiem que el lector trobarà en aquest monogràfic un tast prou saborós de la *Gramàtica del català modern* i dels estudis lingüístics diacrònics, en general. Volem acabar aquesta presentació expressant, d'una banda, la nostra satisfacció perquè la revista *Caplletra* haja acollit aquesta proposta i, de l'altra, el nostre agraïment i la nostra felicitació a les autores i als autors per haver-la feta possible.

JOSEP MARTINES
Universitat d'Alacant
josep.martines@ua.es
ORCID 0000-0002-0903-4456

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ANTOLÍ MARTÍNEZ, J. M. (2018) «El procés de constitució del Corpus Informatitzat de la Gramàtica del Català Modern (CIGCMOD). Objectius, criteris i avaluació», *Notandum*, 48, pp. 3-20.

-
- CIGCMod = MARTINES, J. & V. MARTINES (ed.) *Corpus Informatitzat de la Gramàtica del Català Modern*, ISIC-IVITRA, Universitat d'Alacant.
- MARTINES, J. (2018) Monogràfic «La gramàtica del català modern (GCM). Un avanç», *eHumanista/IVITRA*, 14. [<http://www.ehumanista.ucsb.edu/>]
- MARTINES, J. & V. MARTINES (2018) monogràfic «L'edició filològica de textos catalans de l'edat moderna. Un estat de la qüestió especialment referit a la constitució del *Corpus Informatitzat de la Gramàtica del Català Modern*», *Notandum*, 48. [<http://www.hottopos.com/notand48/index.htm>]
- SÁNCHEZ LÓPEZ, E. (2018) «Panorama històric de la constitució de corpus: orígens, consolidació i expansió», *Notandum*, 48, pp. 87-109.